

22. juli

- ABB tar deler av moderne psykologi på senga

Øystein Helmikstøl

journalist i Psykologtidsskriftet

Hva mener psykologer om mangelen på raseri i norsk offentlighet? spør filosof Arne Johan Vetlesen.

PROVOSERER: Moderne mainstream psykologi fanger ikke opp ABB, mener Arne Johan Vetlesen.

Foto: Gorm Gaare

Det er ikke mange dagene ut i rettssaken mot Anders Behring Breivik, eller «ABB» som filosofen konsekvent omtaler ham som. Vetlesen har til slutt godtatt å bli intervjuet om 22. juli nok en gang, selv om han begynner å bli lei av å snakke om ondskap, det er det «alle» journalister vil snakke med ham om for tiden. Er det likevel noe han vil si? Ja.

Raseri

– Jeg mener det er påfallende at vi etter 22. juli i fjor ikke har sett ett eneste tilfelle av sinne i norsk offentlighet. Vi bør spørre oss selv om det forteller noe om den norske væremåten. Det har vært en merkelig ro, stillhet, etter terrorhandlingene. Vi har gått i rosetog. Også i rettssalen har det vært rolig. Ville det vært slik i en engelsk, amerikansk eller fransk rettssal? Jeg tviler. Men hva så? Føler «vi» sinne? Hvem er «vi»? Hvor går man med sinnet? Er det en dyd å holde det inne? Hvis det er en tid for

alt, når er det da tid for å vise raseri? Truer det selvbildet å reagere med sinne? Hva mener psykologer om dette, er berørte av 22. juli frarådet å vise raseri?

Provokasjon

– I rettssalen har nå aktører og tilhørere sittet og «tatt til etterretning» det ABB har kommet med. Fire rettspsykiatere har sittet med ansiktene vendt mot ham og «observert» for «å gjøre seg opp en mening». Idealet ser ut til å ha vært at observasjonene, ikke provokasjonene, skulle utføres nitid. Alle i salen var i et slags observasjonsmodus fra 9 til 16. ABB var objektet som skulle observeres vitenskapelig. Det er mulig å tenke seg at dette kunne vært gjort annerledes. Man kunne trukket mer i tvil, man kunne konfrontert hardere. Man kunne provosert ABB direkte. Man kunne sagt tydeligere at «dette henger ikke på greip». Det er klart at det ble en noe høyere temperature da vitnene forklarte seg. Kanskje det ble sterkere for ABB da, enn når aktor leste summarisk opp tiltalen. Men det har ikke kommet fram så veldig mange trekk ved ABB under rettssaken som vi ikke hadde sett på forhånd.

Misunnelse

– Feigere drap enn de ABB begikk 22. juli i fjor, kan man ikke forestille seg. Dette er ikke en misforstått «heltedåd». Han var den eneste på Utøya med våpen, han skjøt forsvarsløse barn og ungdommer. Det er usselt. Det synes klart at blandingen av hans «ideologi» og personlighet har forsterket hverandre. Jeg har savnet refleksjoner om misunnelse som motiv, i den offentlige debatten etter 22. juli. Ville ABB fjerne, ikke noe han så på som ondt, men tvert imot noe han så på som godt? Ville han fjerne noe han var misunnelig på? Utøya var «det beste målet i Norge den dagen», sa han. Stedet for ungdommelig fellesskap, toleranse, et sted der man dyrket politikk og forelskelse. I regjeringkvartalet satt eliten. ABB var utenfor alt dette, han var og er en «nobody», et null. Ville han ødelegge det vakre og det gode, fordi det ble utålelig? Var det derfor han også ofte siktet rett på ansiktet?

Moderne psykologi

– ABB tar deler av moderne psykologi på senga. I mainstream psykologi, som fra utsiden kan se ut til å være preget av at psykodynamisk tenkning er radert ut til fordel for kognitiv psykologi, er den grunnleggende tanken mer at man skal dekke over. Moderne psykologi i denne sammenhengen er harmoniserende. Dette er arven fra Heinz Kohut, selvspsykologiens far. ABB fanges ikke opp med dette tankesettet. Det er selvsagt at psykologer har begrepsapparat for sadisme og den fullstendig empatiløse psykopaten, sånn sett sprenger ikke ABB noen rammer. Selvsagt har også faget utviklet seg siden 1974. Men toneangivende psykologi avviser at ondskap er en del av det menneskelige repertoaret, at det er en primærdrivkraft, slik vi finner det i tradisjonen etter Freud. «Det onde skjer når man mislykkes i det gode» er en avledet, mindre farlig ondskap. Hos ABB er mangelen på empati så grunnleggende at det er urealistisk at behandling kan lokke det fram hos ham. Fri meg fra rollespill funnet på av en mainstream psykolog som vil at ABB skal «trene» på å bli mer empatisk.

ARNE JOHAN VETLESEN

- Filosofiprofessor ved Universitetet i Oslo
- Jobber med etikk og sosialfilosofi med ondskap som hovedinteresse

- Har skrevet en rekke bøker og artikler om etikk, moral og ondskap